

Examensarbete (FG0045) 15 hp 2015

Lärarexamen, inriktning musik

Musik, pedagogik och samhälle

Katarina Jepson

Sjung svenska folk?

Sångens roll i svensk grundskoleutbildning

Sammanfattning

Sångens roll i grundskolans musikundervisning har varierat över tid. I denna uppsats undersöks sångens plats i musikämnets kursplanstexter över tidsspannet 1962–2011.

Syftet med uppsatsen är att undersöka vilket utrymme momentet sång har getts i kursplanstexterna, och vilken roll sången skulle kunna ha i grundskolans musikundervisning i framtiden. Frågeställningen är:

Hur uttrycker sig kursplanerna från 1962–2011 om momenten sång och röst?

Frågeställningarna besvaras dels genom olika metoder av textanalys – strukturell textanalys, komparativ analys, funktionell analys, och till viss del läsbarhetsanalys – och dels genom faktainsamling. Textanalysmetoderna tillämpas på valda delar ur kursplanerna 1962–2011 för musikämnet i grundskolan.

Slutsatsen pekar mot att språket har formaliserats och riktar sig mer till en utbildad musikpedagog än till någon som inte har en formell musikutbildning. Vidare förutsätts förståelse av momenten i musikundervisningen hos läraren. Sångens utrymme i läroplanerna har minskat till förmån för det instrumentala spelet samt digitala verktyg.

Vad gäller potentiella fördelar med att öka fokus på sång visar ny forskning på kopplingar till bättre hälsa, att det är kostnadseffektivt, samt att det kan vara en källa till personlig utveckling. Andra fördelar kan vara att lärare frigör mer tid och möjliggör fördjupning i ämnet om musikämnet begränsas till exempelvis sång.

Sökord: sång, grundskolan, kursplan, matris, tabell, översikt

Innehållsförteckning

<u>1. Inledning.....</u>	<u>1</u>
<u>2. Historisk bakgrund.....</u>	<u>2</u>
<u>2.1 Sångämnet genom den västerländska grundskolans historia.....</u>	<u>2</u>
<u>2.2 Sångämnet i den svenska skolan.....</u>	<u>3</u>
<u>3. Begreppsbakgrund.....</u>	<u>4</u>
<u>3.1 Läroplaner.....</u>	<u>4</u>
<u>3.2 Läroplanskoder.....</u>	<u>5</u>
<u>3.3 Estetämnenas kamp.....</u>	<u>6</u>
<u>3.4 Omstrukturering.....</u>	<u>7</u>
<u>4. Sång och hälsa, och sång i skolan.....</u>	<u>7</u>
<u>5. Metod.....</u>	<u>9</u>
<u>6. Analys.....</u>	<u>11</u>
<u>6.1 Språket i texterna.....</u>	<u>12</u>
<u>6.2 Musikämnets syfte med fokus på sång.....</u>	<u>12</u>
<u>6.3 Imperativ.....</u>	<u>14</u>
<u>6.4 Repertoar.....</u>	<u>15</u>
<u>6.5 Sångteknik.....</u>	<u>15</u>
<u>6.6 Skapande.....</u>	<u>16</u>
<u>6.7 Gehör.....</u>	<u>17</u>
<u>6.8 Notläsning.....</u>	<u>17</u>
<u>6.9 Skolverket om skillnader mellan Lpo94 och Lgr11.....</u>	<u>17</u>
<u>7. Diskussion.....</u>	<u>18</u>
<u>Källförteckning.....</u>	<u>22</u>
<u>Bilagor.....</u>	<u>25</u>

1. Inledning

1.1 Introduktion

Sång har alltid funnits med som en självklar del i musikundervisningen i grundskolan, men hur stort utrymme sången har getts har förändrats över tid. Denna uppsats handlar om sångens plats i grundskolans musikundervisning. Mitt intresse för ämnet bottnar i min bakgrund inom musik. Jag är utbildad med en kombination av den gamla grundskole- och gymnasie musklärarutbildningen (GG), och sångpedagogutbildningen med inriktning klassisk sång (IE) på Kungliga Musikhögskolan (KMH) i Stockholm. Jag påbörjade min lärarbana under Läroplan för det obligatoriska skolsystemet 1994 (Lpo94) och undervisar idag efter Läroplan för grundskolan 2011 (Lgr2011).

Under mina år som musklärare har jag många gånger undrat hur man ska hinna få med alla moment i undervisningen på den tid som musikämnet getts i timplanen. Visst sjunger vi, men det blir mest att vi lär oss en sång snabbt för att så fort som möjligt kunna spela till den. Sångerna väljs ofta för att de är enkla att spela till, och tonarterna blir de som är lätta att spela för eleverna. Jag pratar kort om andning och målbrott och att de ska försöka hitta en ”ljusare del” av rösten, som jag förevisar. Reflektionen över det egna och de andras musicerande kommer vi sällan till. Det är nära till hands för mig att härleda de förbisedda momenten till min relativa oerfarenhet som musklärare, men samtidigt upplever jag att det inte är hela sanningen. Dock har jag ett par gånger genomfört ett sångprojekt i årskurs 9. Då har vi ägnat veckor åt att sjunga tre visor i olika tonarter. Sedan har eleverna fått välja en av de tre visorna som de ska lära sig utantill och sjunga för mig. Det är både imponerande och rörande att lyssna till barnens röster, då de flesta av eleverna har tagit uppgiften på allvar. Det enda som är synd att de som i tidig ålder tappat vanan att sjunga får börja i sådan uppförbacke, och att en del av eleverna känner sig så otrygga med sin röst att de inte genomför projektet, ens med en eller flera kompisar bredvid. Tänk vad fantastiskt det vore om det var en självklarhet för alla att sjunga! I min roll som musklärare ser jag värdet i att få prova olika instrument och utveckla förmågan att spela tillsammans med andra. I min roll som sångpedagog oroas jag över hur lite tid det finns till att träna sång, eftersom jag vet hur mycket som krävs för att hitta sin röst om man inte är van sedan tidigare.

Den första läroplanen för en gemensam grundskola kom 1962. Efter det har nya läroplaner kommit 1969, 1980, 1994 och 2011. Varje läroplan innehåller kursplaner för alla ämnen i grundskolan. Denna text är det som vi lärare förväntas utgå ifrån. Det är en diger uppgift vi musklärare har framför oss. Enligt Lgr11 ska vi på 75 timmar – utifrån ett snitt på 25 klocktimmar per läsår – från årskurs 1–3 undervisa våra elever i unison sång, kanon, växelsång, imitation, improvisation, musikskapande, gestaltning, rytm, klang, dynamik, slagverk, stränginstrument, tangentinstrument, musiksymboler, bilder och tecken. Vi ska prata om de associationer, tankar, känslor och bilder som uppkommer när man lyssnar på musik, om instrument från grupperna blås-, sträng-, tangent- och slagverksinstrument, samt gå igenom nationalsången, några av de vanligaste psalmerna, samt ge inblickar i svensk och nordisk barnvisetradition. Exemplet är tagna ur det centrala innehållet i kursplanen för musik i Lgr11. Självklart går många av delarna att kombinera, men jag upplever inte att tiden till att fördjupa sig finns. För att inte tala om att en vecka är oceaner av tid för ett 7–9 årigt barn, så tiden som förflyter mellan varje lektion har också inverkan.

Tyvärr saknar många skolor resurser och lokaler idag. I tidigare uppsatser där man intervjuat musiklärare beskrivs sången som ett tacksamt moment för undervisning i helklass. Alla kan delta, och det är en fördel att vara många. Detta står i motsats till instrumentalundervisningen där det fungerar bättre i små grupper (Moberg, 2012). Naturligtvis förutsätts då att instrument finns till alla elever. Sång, som är billigt och kan ta stora elevgrupper, talar för att likvärdigheten i musikundervisningen nationellt skulle förbättras.

Många uppsatser har redan behandlat musiken som skolämne (Eriksson, 1987; Lundström, 2003) eller undersökt enskilda aspekter av musikundervisningen, till exempel momentet ”skapande” (Strandberg, 2008). Jag vill analysera momentet ”sång”. Min ansats i denna uppsats är både att reflektera över sångens plats i tidigare kursplaner och att utifrån dessa göra en prediktion kring sångens roll i grundskolans framtida musikundervisning. Detta gör jag genom att jämföra sångbegreppet och prioriteringen av sång i kursplanerna för ämnet musik från årtalen 1962–2011. Ett känt citat av Konfucius (500 f. Kr.) ligger till grund för uppsatsens syfte: Studera det förgångna, om du vill förutsäga det kommande.

1.2 Syfte och frågeställning

Mitt syfte med uppsatsen är att ur perspektiv som både musklärare och sångpedagog studera och reflektera över momentet sång i grundskolans kursplaner för ämnet musik. Fokus ligger på sångens roll i musikundervisningen. Vilket textligt utrymme ges sången i de olika kursplanerna?

Utifrån detta syfte ställer jag frågan: Hur uttrycker sig kursplanerna från 1962–2011 om momenten sång och röst?

2. Historisk bakgrund

I detta kapitel tar jag upp västerländsk och svensk skolhistoria med fokus på sång.

2.1 Sångämnet genom den västerländska grundskolans historia

Sång och rytm är det lilla barnets första möte med musiken. Vi experimenterar med ljud för att hitta vår egen röst. Uddén (2004) skriver att människan sjunger och dansar innan hon får tillgång till instrument, och att hon måste lära sig allt genom att lyssna till och imitera sin omgivning innan hon kan läsa.

I alla mänskliga kulturer har sång funnits med som ett självklart inslag, från att exempelvis ha haft en funktion som underhållning, eller till att ha en livsviktig roll som läkande kraft, som i det antika Grekland eller inom den afrikanska medicinen. Den stärker relationen mellan barn och förälder, och samhörigheten i den egna kulturen. Inom religion har sång och musik haft en stor roll som kommunikationsmedel med gudar och i människors vardagliga liv har sången fungerat som ett praktiskt verktyg för att föra kunskap och kultur vidare genom generationer. Sången finns än i dag med i alla viktiga händelser i människans liv, som begravningar, bröllop, fester, och demonstrationer. Den finns i politiken, i filmen och reklamen, som ett viktigt redskap för att bilda opinion och skapa känslöstämningar. Jag tycker att musikens värde är väl uttryckt i Läroplanen för det obligatoriska skolsystemet 1994, Lpo94:

Musiken är djupt förankrad i människan och genomsyrar i rika och varierande former alla kulturer. Musik förenar och engagerar tanke och känsla på ett direkt och omedelbart sätt. Musik påverkar individen samtidigt på flera olika medvetandenivåer och utgör ett viktigt redskap för lärande, rekreation, bearbetning av medvetna och omedvetna intryck samt för gestaltning och förmedling av idéer och tankar. (Lpo94:42)

Dock har sångämnet inte alltid ingått i den formella organiserade undervisningen. I vårt västerländska skolsystems begynnelse i antikens Grekland fanns sång och musik med som ett självklart inslag i undervisningen och räknades till allmänbildningen. Under 600-talet före Kristus introducerades en tankeströmning som vi kan se ett eko av i våra läroplaner – ”musikens inneboende möjligheter att främja moralen och stärka känslan för det goda medborgarskapet” (Benestad, 1994). Platon och Aristoteles kan sägas ha haft inflytande över läroplanen i den romerska skolan, där musik ingick i de sju fria konsterna. Målet med högre bildning var att uppmuntra barn att bli dygdiga och välja den gyllene medelvägen, samt förbereda dem som skulle styra samhället (Linde, 2012), och sång och spel hade en given plats.

Grekernas system togs över av romarna och senare av kyrkan, som stod för västerlandets första universitet i medeltidens Europa, kring år 1000. Fastän teologin då tog första platsen var kyrkan mån om att visa att det inte fanns några motsättningar mellan den kristna trons dogmer och det upplysta förnuftet. Alltså var Aristoteles fortfarande en influens (Linde, 2012). Då var skolspråket naturligtvis latin, och följaktligen skedde sångundervisningen på samma språk. Några av våra äldsta skolsånger, Piae Cantiones – som härstammar från 1200–1300 e.Kr. – lever för övrigt fortfarande kvar i svenskt körliv. Dessa sånger sjöngs av kringvandrande djäknar som var tvungna att tigga ihop medel till sin skolgång (hemsida: Wikipedia, Piae Cantiones)

2.2 Sångämnet i den svenska skolan

I och med reformationen till protestantism under 1500-talet stängdes alla kloster i Sverige, och därmed försvann klosterskolorna. Detta försvagade skolväsendet och minskade förutsättningarna för en akademisk eller kyrklig karriär (Larsson, 2011). Kungen blev kyrkans överhuvud och den nya samhällsordningen skulle befästas i befolkningens sinnen.

1649 organiserades skolan i tre nivåer: trivialskolan, gymnasiet och akademien. I trivialskolan, där yngre elever studerade fyra år, ingick kyrkosång. (Larsson, 2011) Vid det här laget hade tankar från nya filosofer som till exempel empiristen John Locke vunnit mark. Locke förespråkar kunskaper byggda på iakttagelse och logik (Linde, 2012).

I 1700-talets skola ingick normalt sett en timmas sångövning efter middagsrasten varje dag. (Larsson, 2011) Frågan är hur långt Jean-Jacques Rousseaus tankar om utbildning nådde, då undervisningen vid denna tid var sträng och enformig med långa dagar som började klockan sex på morgonen och slutade klockan fem på eftermiddagen (ibid.). Dock nämner jag honom ändå eftersom han är ett viktigt namn i skolans historia. Rousseau menar att uppfostran inte får göra våld på barnets naturliga utveckling, och han introducerade idén om barnets utveckling i stadier (Linde, 2012).

I 1842 års folkskolestadga finns sång med som skolämne (Larsson, 2011). Varje skoldag inleddes med en andakt där man sjöng psalmer, bad och läste ur bibeln. Enligt en normalplan från 1878 skulle dagen även avslutas med bön och sång (Linné, 2001). Psalmsången var viktig, eftersom man ville att sången skulle låta bra i kyrkan. Mot slutet av 1800-talet blandades dock profan sång i högre grad in i

sångundervisningen (Stenbäck, 1995). Till exempel publicerades Alice Tegnér's barnvisor 1892.

År 1905 bildades så realskolan (Larsson, 2011). Där ingick ämnet sång, begreppet byttes mot "musik" först 1955 (Stenbäck, 1995).

3. Begreppsbakgrund

Detta kapitel börjar med en beskrivning av läroplanerna i den svenska skolan. Jag berättar även om de läroplanskoder, det vill säga de filosofier kring kunskap och utbildning, som format våra läroplaner, och därmed också kursplanerna. Jag nämner de estetiska ämnena ibland undanskymda roll, samt undersökningar som visar på hur viktiga de kan vara i samband med skolutveckling. Ett stycke behandlar den omstrukturering av skolan som påverkar lärare och elever. De måste förhålla sig till nya direktiv, och på så sätt påverkar det undervisningen.

3.1 Läroplaner

1940 tillsattes en skolkommision för att modernisera den svenska skolan. Efterkrigstidens kommission, där bland andra Alva Myrdal ingick, tog starka intryck av den progressivistiska (se Läroplanskoder) rörelsen i USA. Färgad av svensk socialdemokrati importerades denna praktiska skolsyn in i läroplanen från 1962 (Linde, 2012). Denna läroplan är den första för en gemensam grundskola. Det som skrivs om sång i målformuleringen för musik i Lgr62 är att undervisningen skall ge eleverna praktisk erfarenhet av vokal musik. Generellt om musikundervisningen skrivs att den ska stärka musikintresset, fördjupa musikförståelsen samt stimulera till fortsatt musicerande efter avslutad skolgång (Lgr62).

År 1969 har formuleringen skiftat till att undervisningen ska berika elevens liv i och utanför skolan, samt att skapa förutsättningar för den personliga musikupplevelsen genom musicerande och lyssnande (Lgr69). I båda dessa läroplaner uttrycks skolans uppdrag att vidarebefordra kontakten med musiklivet utanför skolan.

I Läroplanen för grundskolan 1980 (Lgr80) skrivs istället att motivet till att låta musiken ingå i grundskolans undervisning är att utveckla elevernas musikintresse och musikaliska förmåga, låta eleverna lära känna musikens olika uttrycksmedel och olika musikerter, samt ge eleverna kunskap om olika kulturernas och epokers musikstilar (Lgr80).

I alla tre läroplanerna har ämnena och årskurserna mål och huvudmoment, det vill säga ett givet nationellt sammanhållet innehåll. Dock var ramarna så vida att lärarna gavs stort tolkningsutrymme. Kursplanerna publicerades separat för att kunna hållas isär från läroplanen, och därför lättare revideras (Linde, 2012). I Lpo94 introducerades strävansmålen. Det var mål som var högre satta än de mål som läraren skulle verka för att alla elever skulle uppnå. Förutom läroplaner utfärdades kursplaner som uttryckte mål om vad för kunskaper eleven skulle förvärva. Kunskaperna skulle vara kvalitativa, inte kvantitativa. Stoffurvalet skulle ske lokalt och eleverna skulle vara delaktiga (Linde, 2012). I målen för musikämnet står det specifikt om sång att skolan i sin undervisning skall sträva efter att eleven utvecklar kunskap i sång samt utvecklar tillit till den egna sångförmågan (Lpo94). Ovanan hos lärare och skolledare vid att själva utforma lokalt innehåll ledde till att olikheterna mellan skolorna ökade (Linde, 2012).

Idag har vi Läroplan för grundskolan 2011 (Lgr11). Liksom i Lpo94 är kursplanerna inskrivna i läroplanen. I ett nytt avsnitt döpt till Centralt innehåll preciseras musikämnet innehåll, och liknar därför mer strukturen i läroplanerna från 1962–1980. Även här ska elevens kunskaper bedömas kvalitativt (Linde, 2012). I avsnittet döpt till Syfte står gällande sång att eleven ska ges möjlighet att utveckla kunskap att använda sin röst, att undervisningen ska ge eleverna självförtroende till att sjunga och spela samt utveckla sin kreativitet, och även att eleverna ska ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att spela och sjunga i olika former och genrer (Skolverket, 2011).

Introduktionen till Lgr11 är kortare än den i Lpo94. Musiken nämns som ett inslag i alla kulturer, som estetisk uttrycksform, som en del av människors sociala gemenskap och dess påverkan på en individs identitetsutveckling. Ämnet ges berättigande med argumentet att ”kunskaper om och i musik ökar möjligheterna att delta i samhällets kulturliv” (Lgr11).

3.2 Läroplanskoder

Läroplanen anger vad samhället anser vara giltig kunskap. Den formas av vårt kollektiva medvetande, maktförhållanden, kultur och hur vi uppfattar verkligheten (Linde, 2012). Med ordet ”läroplan” menar jag i denna uppsats den text som är särskilt skriven för undervisning i skolan. Principer för urval av stoff till undervisning, alltså *hur* vi väljer ut vad som anses viktig kunskap, kan kallas ”läroplanskod” (Linde, 2012). Jag sammanfattar nedan de historiska läroplanskoder som präglat den svenska skolan.

<i>Klassisk läroplanskod</i>	Bildning som ideal, förädling av människan. Strävan mot det höga och ädla. Dygd.
<i>Realistisk läroplanskod</i>	Vetenskaplig och rationell världsbild.
<i>Moralisk läroplanskod</i> med hög moral.	Skall producera lojala medborgare
<i>Rationell läroplanskod</i>	Nyttotänkande, skolan skall förbereda för praktiska uppgifter. Präglad av John Deweys progressivistiska syn. Praktisk/experimentering verksamhet skall ge redskap för att söka kunskap.

Dagens skola präglas av element ur alla dessa föregående läroplanskoder. Den rationella koden har haft mest medvind sedan andra världskriget, men i allmänna skolor i industrialiserade länder är det ingen av läroplanskoderna som dominerar fullständigt. Linde (2012) kokar ner våra aktuella läroplanskoder till tre:

<i>Vetenskapligt-rationell kod</i>	Vetenskaplig världsbild. Genomtänkt livsåskådning.
<i>Politisk kod</i>	Statens formning av medborgarna.
<i>Nyttokod</i>	Människors behärskande av yrkes- och vardagsliv i samhället.

När den rationella koden vann framsteg leddes världsutvecklingen av industrialismen, och man ville förbereda framtidens vuxna för en framtid som var svår att förutsäga. Idag präglas våra samhällsliga förändringar av informations- och kommunikationsteknik, globalisering och mångkulturalism. Linde (2012)

reflekterar över vilka framtida läroplanskoder som kan bli tongivande. Jag har sammanfattat hans gissningar nedan.

<i>Perennialism</i>	Fokuserar på det som är beständigt. Det man söker och finner sätts in i begreppsliga ramar. Eviga och universella frågor. Naturlagar och matematik. Utveckling av etik och intellekt.
<i>Nyliberalism</i>	Decentralisering, privatisering, konkurrens. Familjerna bestämmer, inte staten. Ökat ansvar för brukarna, d.v.s. elever/föräldrar.
<i>Demokratisk kod</i>	Demokratisk kultur i skolans vardag. Vem talar, vad talas det om, vem yttrar sig, vem lyssnar, hur bemöts personer? Eleven är en individ.

Linde (2012) skriver att den demokratiska koden kan komma att få två ansikten – de ideologier som ska vara föremål för öppen diskussion riskerar att bli dogmatiska i en fastställd läroplan där eleverna inte medverkar. Men detta är som sagt bara hans gissningar.

3.3 Estetämnenas kamp

Emellanåt har de estetiska ämnena fört en ojämn kamp för sin existens i den svenska skolan. Trots den senaste forskningen som visar att de länder som satsar på de estetiska ämnena även har bäst studieresultat, verkar inte Sverige än så länge följa detta exempel. I en intervju i Pedagogiska Magasinet med den internationellt uppmärksammade professorn och forskaren Anne Bamford säger hon att de ekonomiska drivkrafterna i vår kunskapsekonomi allt mer och mer handlar om kreativitet och innovationer (Höglund, 2009, 18 november). Bamford skrev på uppdrag av Unesco en rapport som heter ”The Wow-factor”, där hon undersöker estetiska ämnen och lärande i 170 olika länder. Hon understryker vikten av de estetiska ämnenas existens i skolan, och även *hur* de implementeras i undervisningen samt att kvalitén är av stor betydelse. Bamford kritiserar dem som tror att lösningen är att gå 50 år tillbaka i tiden. Hon menar att det inte finns några bevis för detta, utan tvärtom att länder som lyckas bra i test som PISA värderar estetiska ämnen och kreativitet högt (Höglund, 2009, 18 november).

Trots att ”estetiska lärprocesser” blev ett modeord under 90-talet vittnar en granskningsrapport från Skolinspektionen 2011 om små förändringar inom skolvärlden. Rapporten berättar om musikundervisningen i 35 svenska skolor. Den upplevs som mycket ojämn, beroende på brist på utbildad personal, otydligt ställda krav, brist på lokaler och material samt brist på uppföljning och utvärdering. Skrivelsen konstaterar att det sällan förekommer satsningar på att använda musikämnet på ett strukturerat sätt i de granskade skolorna, trots att internationella undersökningar visar på att de stora ekonomierna har utvecklat sin utbildning mycket med hjälp av estetiska lärprocesser. Skolinspektionen uttrycker förvåning över detta och pekar på musikens betydelsefulla roll i elevers språkutveckling. Dessutom skapar de estetiska ämnena trivsel i skolan, vilket inte är att underskatta. Rapporten citerar också Anne Bamford och nämner de samband hon i sin forskning har sett mellan god kulturverksamhet i skolan och skolans måluppfyllelse (Skolinspektionen, 2011).

3.4 Omstrukturering

Vi tränade hårt, men varje gång vi började få fram fungerande grupper skulle vi omorganiseras. Jag lärde mig senare i livet att vi är benägna att möta varje ny situation genom omorganisation, och se vilken underbar metod detta är att skapa illusion av framsteg medan den åstadkommer kaos, ineffektivitet och demoralisering. (Söderberg, 1995:36)

Ovanstående citat är skrivet år 60 e.Kr. av Gaius Petronius, och är taget ur boken ”I döda pedagogers sällskap” som skrevs av Boel Söderberg 1995. Där uttrycker hon sin frustration över oss ”historielösa” lärare och försvarar katederundervisningen som hon anser fått dåligt rykte. Hennes vision är att förena gammal fungerande pedagogik med nya idéer.

Finland lyfts ofta fram som ett framgångsland när det gäller grundskolan. En av framgångsfaktorerna anses vara att skolan inte är politiserad – oavsett vilken regering som tillträder påverkas inte skolans verksamhet i någon större utsträckning. Detta skänker ett lugn till rektorer, lärare och elever, som kan fortsätta sitt arbete utan att bli störda av nya direktiv (Wager, 2013, 22 augusti; Mannheimer, 2012, 13 mars).

I första numret av Pedagogiska Magasinet 2014 är temat ”Vad ska vi med skolan till?” Där intervjuas initiativtagarna till Skolvåren, som själva kallar sig en ansvarsrörelse. Målet för gruppen är att vara ett utvidgat kollegium, där man kan utbyta erfarenheter och skapa en positiv och öppen debatt, som förhoppningsvis ska leda till ett hållbart lärande samhälle. Therese Linnér, lärare i Växjö, uttrycker något som jag tycker är intressant. Hon tycker att man ska sluta lappa och laga systemet. De problem som finns i skolan i dag skapades igår. Linnér menar att vi måste sluta försvara de gamla besluten och konstatera att vi säkert gjorde vårt bästa utifrån vad vi visste då. Susanne Granat Ahlstrand, rektor, säger att hon önskar att det hon presenterar i klassrummet skulle vara mer användbart för en tonåring som lever idag år 2014 (Bengtsson, 2014, 26 februari).

Med dagens sociala media har vi lärare ett fantastiskt verktyg att ha en levande debatt, och ta hjälp och stöd från varandra. ”Skolvåren”, som nämns här ovan, startade som en grupp på Twitter. ”Musiklärarna” är en Facebook-grupp där allt tas upp, från betygsättning till frågor om vad som är rimligt att begära i resursväg. Där höjs frustrerade röster som upplever att man som lärare bara hinner kontrollera vad eleven redan kan, någon mer tid till utveckling och fördjupning finns inte.

Vi får se hur länge vi får behålla nuvarande läroplan. Den i sig är det nog inget större fel på, men måluppfyllelsen i musik förutsätter utökad timplan och undervisning i halvklass, i alla fall enligt Musiklärarnas Riksförening (hemsida: Musiklärarnas Riksförening).

4. Sång och hälsa, och sång i skolan

Här följer en del av den forskning som bedrivits kring sångens effekt på människans hälsa, samt tidigare uppsatser i ämnet.

4.1 Sångens effekter på människan

En studie vid Sahlgrenska Akademin har undersökt sångens effekt på hjärtat genom att låta femton körsångare göra sångövningar. Resultatet visade att musikens melodi har en direkt koppling till hjärtaktiviteten. Om stroferna är ungefär lika

långa kan man se sångens struktur avspeglas i hjärtvariabiliteten. Detta hänger ihop med en kontrollerad utandning (TT, 2013, 10 juli). Även andra vetenskapliga undersökningar har gjorts på körsångare. Sjuksköterskan och folkhälsovetaren Christina Grape tog salivprov från körsångare och jämförde med icke-sångare. Efter körsången fann hon lägre halter av stresshormon och ämnen som kan orsaka blodproppar. Däremot hade nivåer av hormoner som hjälper läkning och ökar välbefinnandet höjts. Att man i kör sjunger tillsammans ger också ökad effekt av välmående. Inom vården har man provat att skriva ut körsång ”på recept” med goda resultat (Andersson, 2013, 16 mars).

Ett nytt ord dök upp under 2010-talet – neuroplasticitet. Forskning har visat att hjärnan är påverkbar och föränderlig genom människans hela livstid. Genom mätningar har man kunnat visa hur musik påverkar hjärnan (hemsida: Den kulturella hjärnan). Inom hjärnforskningen har man sett att sång och rytmisk rörelse verkar ha en viktig funktion för att utveckla samarbetet mellan hjärnhalvorna. När sång och gester kopplas ihop växlar överkopplingen mellan höger och vänster hjärnhalva ständigt. Det tycks ge större effekt på hela hjärnan om individen själv uttrycker sig i sång, dans och instrumentspel, än om hen enbart lyssnar till musik. Berit Uddén undersöker sångens roll i barnets tidiga språkutveckling. Hon menar att forskningen tyder på att människan lyssnar efter ”sången” i språket redan från födseln. Det finns belegg för att vårt första språk som spädbarn innehåller musikaliska element såsom metrik, harmonik, dynamik, volym och klang. Språkforskning visar på samband mellan läsförmåga och musikalisk utveckling (Uddén, 2004).

Liksom Uddén skriver Gunnel Fagius om musikaliteten som konstaterats hos helt nyfödda barn. Hon skriver om spädbarnens musikminne, vilket behandlas även hos Uddén. Fagius är kanske mest känd för sitt trägna arbete att sprida kunskap om barns röster. I boken ”Barn och sång” tas enkla redskap för barnsång upp, som till exempel att lägga sången i barnens tonart och ge en startton och tempo. I en intervju i Dagens Nyheter (Paulsson, 2007, 19 februari) talar hon varmt om barns rätt till att få utveckla en fungerande röst. Fagius berättar om hur man sjunger samma sång i olika tonarter samtidigt i förskolan och att detta hämmar gehörsutvecklingen. Hon drar paralleller till matematiken, där man ju inte låter bli att lära ut räkneseätt till de elever som tycker att det är svårt. Gunnel Fagius understryker i intervjun att alla barn ska ha rätt att få en röst att sjunga med för att klara livet.

4.2 Uppsatser om sång i grundskolan

Sång och dess inverkan på vår hälsa och intellektuella utveckling är ett stort område. Jag håller mig i denna uppsats till den tidigare forskning som undersökt sångens roll i grundskolans musikundervisning.

Ingrid Risberg (2011) behandlar, liksom jag har valt att göra, sångbegreppet i läroplanerna från 1962 och framåt. Hon undersöker bland annat hur perspektivet på sång har förändrats, hur läroplanernas texter skiljer sig åt och vilka centrala begrepp i samband med sång som återkommer i läroplanerna. Risberg avslutar sin analys med att skriva att sång inte längre är det mest naturliga musikaliska uttrycksmedlet. Det har blivit ett av många uttryck. Hon menar att vi idag inte har en gemensam övergripande idé om vad sång är, utan att sång har blivit endast en del i ett mer mångfacetterat vokalt uttryck. Detta anser Risberg vara i linje med ett postmodernt tänkande (Risberg, 2011)

Anna Moberg (2012) skriver om sången i grundskolans musikundervisning. Hon genomför kvalitativa intervjuer med fem musiklärare i olika åldrar. Moberg konstaterar att sången fått allt mindre plats i musikundervisningen. De intervjuade

lärarna bekräftar trenden att fokus i musikundervisningen har flyttats från nästan enbart sång till sång och instrumentspel. Frågan är hur mycket det har att göra med förändrade kursplaner. Tre av de fem intervjuade lärarna hade ännu inte implementerat den nya kursplanen i sin undervisning när uppsatsen skrevs. Lärarna prioriterar mer generella upplevelsemål, som glädje och gemenskap, framför kursplanens specifika innehåll. Moberg anser därför inte att läroplanen är en ramfaktor i de intervjuade lärarnas musikundervisning. Däremot visar hennes resultat på att lärarens egna intressen, utbildning och erfarenheter påverkar innehållet i undervisningen i mycket högre grad än någon läroplan (Moberg, 2012).

Uppsatsen ”Sång i grundskolans senare år” (Sandell & Klarström, 2010) behandlar genom intervjuer med musklärare frågor om vilken roll sången har i deras musikundervisning, vilka eventuella hinder de upplever står i vägen för sången, samt vilka positiva effekter de anser att sång kan ha beträffande elevernas utveckling. De medverkande lärarna i uppsatsen upplever, precis som hos Moberg, att ensemblespelet har tagit över och att det är svårt att finna tid till sång som huvudsaklig aktivitet. Mycket av sångrepertoaren styrs av om det är något som eleverna kan spela till. En del av lärarna anser att sången stärker ”vi-känslan” medan andra menar att det är svårt att få till sång om inte gruppen är trygg. Som hinder för sång i grundskolan nämner lärarna målbrott hos eleverna, tidsbrist, bristande kunskap hos dem själva, samt undervisning i helklass. I citaten från lärarna kan man läsa om de positiva effekterna sång kan ha på eleverna. De talar om ökad självkänsla och stärkande av den egna identiteten (Sandell & Klarström, 2010).

5. Metod

I detta arbete gör jag textanalyser av kursplanerna för musikundervisningen i grundskolan. Jag blandar strukturell analys, komparativ analys, funktionell analys och läsbarhetsanalys.

Innehållet i kursplanerna jämförs på olika punkter relaterade till sång och sångundervisning, med hjälp av en matris. I matrisen korsas årtalen för kursplanerna med ett antal huvudmoment som jag valt ut. När man läser denna uppsats har man stor hjälp av att ha matrisen synlig framför sig, för att lättare kunna följa tankegången. Se bilaga 1.

Först kommer dock ett stycke som förklarar vilka textanalytiska synsätt jag använt mig av.

Om textanalys

Det finns flera olika sätt att analysera texter. I den litteratur om textanalys jag använt presenteras många olika metoder. Dessa tillämpas naturligtvis olika beroende på vilken sorts text som är föremål för analysen. Hellspong (2001) rekommenderar att man använder analysmodellerna fritt och kreativt och kombinerar dem efter behov. Dock menar han att man inte måste använda *alla* metoder eftersom resultatet kan bli rörigt och osammanhängande.

Fyra grundläggande frågor man kan ställa sig i början av en textanalys är: *Vem talar i texten? Vem talar sändaren till? I vilken situation talar sändaren till mottagaren? Hur är texten anpassad till sin situation?* (Hellspong, 2001) Denna tankemodell liknar den P-matris som Melin och Lange (1995) beskriver. En P-matris är ett sätt att strukturera riktningarna i en text; till vem den är skriven, av vem, och i vilket syfte (Melin & Lange, 1995). P-matrisen behandlar även genom

vilket medium texten förs ut. Applicerar man en P-matris på läroplanen för grundskolan är den skriven av en expert – här Skolverket, i syftet att ge direktiv. Dessa direktiv är även riktade till en expert – till mig som pedagog. Läsarens syfte är att använda sig av direktiven i texten i sitt arbete, något som i tekniska termer benämns som ”tvång”.

Eftersom läroplanerna är skrivna av en kommitté tillsatt av Skolverket har de en formell och saklig struktur som skall ge direktiv till professionella med så lite tolkningsutrymme som möjligt. Samtidigt vänder de sig till föräldrar, elever och andra intresserade. Jag valde att använda mig enbart av strukturell textanalys i ett av kapitlen som heter ”Imperativ”. I de andra kapitlen har jag blandat nedanstående analysmodeller.

Strukturell textanalys

Den strukturella analysen syftar till att beskriva en texts språkliga, innehållsliga och sociala struktur mot bakgrund av dess sammanhang (Hellspong, 2001).

Komparativ textanalys

Syftet med den komparativa analysen är att jämföra olika texter för att undersöka likheter, skillnader eller påverkan mellan dem (Hellspong, 2001).

Funktionell textanalys

Den funktionella analysen undersöker vilka funktioner en text har och hur dessa funktioner samspelar (Hellspong, 2001).

Läsbarhetsanalys

Syftet med denna analys är delvis att bedöma hur tillgänglig en text är och hur stora krav den ställer på motivation och förkunskaper (Hellspong, 2001).

En text definierar vem som är ”jag” och vem som är ”du”, samt vem som är inomstående och utomstående i texten, men detta kan också skifta (Holmberg, Karlsson & Nord, 2011). En mening kan tolkas både som ett påstående, som en uppmaning eller som ett erbjudande, beroende på vem som läser den. Hellspong och Ledin råder textanalytikern att det är hen själv som måste avgöra vilka resultat som är intressanta, samt att inte förlora helheten ur sikte. Därför måste man lita till sitt eget omdöme (Hellspong & Ledin, 1997). Maltén (1997) menar att man stannar i den tolkning som i ljuset av tillgänglig information visar sig vara mest rimlig.

5.1 Urval

Jag har studerat samtliga läro- och kursplaner för musikundervisning i den svenska grundskolan, mellan åren 1962–2011:

Läroplan för grundskolan 1962 (Lgr62),

Läroplan för grundskolan 1969, (Lgr 69) med supplement musik (Lgr 69, suppl. musik),

Läroplan för grundskolan 1980, (Lgr 80),

Läroplan för det obligatoriska skolsystemet 1994 (Lpo94),

Grundskolans kursplaner och betygskriterier 2000 (Kp 00),

Läroplan för grundskolan 2011 (Lgr2011).

De delar som studerats specifikt är de som berör sång och röst. Förutom läroplanerna och deras kommentarmaterial har jag studerat böcker om skolans utveckling under 1900-talet. Jag har även läst facktidningar, tidningsartiklar ur dagspress samt uppsatser med relevans för mitt ämne.

5.2 Procedur

Jag studerade kursplanerna för musik och tog ut all text gällande sång. Jag delade upp texterna enligt vissa huvudkategorier och gjorde en matris (se bilaga 1) där jag korsade läroplanernas innehåll med sagda kategorier. Jag delade upp texterna enligt nedanstående kategorier:

- **Mål i musikämnet med fokus på sång**

- **Imperativ.**

Jag ringade in nyckelbegrepp som var relevanta för min frågeställning. Dessa verb fick en egen rad som jag döpte till ”Imperativ”. Imperativ betyder ”uppmaning”, och jag tyckte att det passade de orden, eftersom de ska styra handlandet.

- **Repertoar**

- **Sångteknik**

- **Skapande med fokus på röst**

- **Gehör**

- **Notläsning**

- **Anvisningar** – här står övrig text som jag fann hörde till ämnet.

Texten i kursplanerna fördelades efter område under ovanstående huvudrubriker. Jag förkortade vissa formuleringar för att få en sammanhängande översikt. Jag använde olika textanalysmetoder ur min litteratur; jag har undersökt vissa ords betydelse och deras effekt på meningen i satserna, jag har reflekterat över hur vissa meningar ändrar betydelse beroende på vem som läser, och jag har jämfört innehåll, uttryck och formuleringar i texterna.

I mitt avsnitt om de senaste årens rapportering kring de estetiska ämnens betydelse i skolan, samt sångens effekter på människans hälsa och intellekt, sökte jag efter både goda och dåliga effekter av sång.

6. Analys

Min analys börjar med en övergripande reflektion över språkets utformning i de studerade texterna. Efter det följer avsnitt som kommer i *samma ordning* som i matrisen. Här blir läsaren hjälpt av att ha matrisen framför sig, för att lättare kunna följa med (se bilaga 1):

- **Musikämnets syfte (med fokus på sång)** – dessa texter är tagna ur läroplanernas introduktion till musikämnet.

- **Imperativ** – nyckelverb som jag uppfattar som centrala.

- **Repertoar** – vilka sånger/genrer som beskrivs i kursplanen.

- **Sångteknik** – allt som har med direktiv kring formandet av ljud med hjälp av rösten att göra.

- **Skapande** – med fokus på röst och sång

- **Gehör**

- **Notläsning**

6.1 Språket i texterna

Ett exempel på hur det formella officiella språket har utvecklats över tid i de olika läroplanerna är taget ur Lgr62, där ”en engagerad lärare” nämns som en viktig förutsättning för god undervisning. Detta har fallit bort i senare läroplaner, enligt min tolkning för att ordet ”engagerad” anses vara för värdeladdat och svårtolkat. I samma läroplan från 1962 ”ombeds läraren att ha förståelse för tonåringar och anpassa sin undervisning för att motivera eleverna”. Denna mjuka formulering tolkar jag som motsvarande till följande uttryck i Lgr11: ”Undervisningen ska ge eleverna både möjlighet att utveckla en tilltro till sin förmåga att sjunga... och ett intresse för att utveckla sin musikaliska kreativitet”. I Lgr62 uttrycks en önskan, i Lgr11 är direktivet uppförande och talar tydligt om vad eleven ska få.

Ett annat exempel är hur man i Lpo94 aktivt har undvikit personliga värderingar och uttryck, med formuleringar såsom ”Vokalt och instrumentalt musicerande...”, så kallade passiva konstruktioner (Melin & Lange, 1995). Musikämnet och musiklärarskapet har fått ett eget språk, en terminologi som saknas i de tidigare texterna. Det har blivit ett hantverk, och det verkar inte längre anses nödvändigt att förklara in i minsta detalj. Innehållet är utformat så att det utgörs av mål och riktlinjer riktade till professionella (Skolverket, 2004). En förförståelse förutsätts därför hos läsaren, och hur målen uppnås avgörs av läraren.

Generellt bemödar sig Skolverkets texter i samtliga läroplaner om att vara sakliga. Även när uppmaningen är att läraren skall undervisa med humor (Lgr62) eller hålla sånglusten vid liv (Lgr69) undviks värderande ord. Dessa två exempel har dock fallit bort i de senare läroplanerna. Kommitténs uppgift har varit att skapa en direktiv text där det finns så lite utrymme för missförstånd som möjligt. I kommentarmaterialet till Lgr11 på s.6 nämns exempelvis att lärarna upplevde att tolkningsutrymmet var för stort i Lpo94. I kommentarmaterialet till Lgr11 finns dock ett kapitel som heter ”Röst” och där man fördjupar sig kring syftet och det centrala innehållet, och där språket är mindre stramt och torrt. Jag tolkar det som att man velat ge plats åt ett mer personligt och engagerande tilltal för att entusiasmera pedagogen.

6.2 Musikämnets syfte med fokus på sång

6.2.1 Läroplanskoder i kursplanen

Fler än en läroplanskod kan influera hur en läroplan formuleras. Man kan säga att Sverige generellt sett haft ambitionen att fullt ut följa en rationell kod i nästan 70 år, men att det verkar vara svårt att skaka av sig gamla ideal om hur utbildningen skall utformas. I Lgr62 utläser jag ett eko av de klassiska bildningsidealen i formuleringarna. ”Musikundervisningen skall berika elevens liv” är ett uttryck som jag tolkar som en vilja att förädla barnet. Då psalmsång nämns i repertoaren i både Lgr62 och Lgr69 skulle jag vilja säga att vi ser vårt arv från den moraliska koden. Språket i Lg80 är tämligen kortfattat, med konkreta exempel på vilken kunskap det är meningen att eleverna skall få med sig. Fastän den svenska skolan enligt Göran Linde redan 1946 började sträva efter en rationell läroplanskod, tycker jag att motiveringen i Lg80 tydligt visar på positivistiska tankegångar i en realistisk läroplanskod. I Lpo94 är språket mer utbroderat, med formuleringar som ”musik förenar och engagerar tanke och känsla” och ”...utgör ett viktigt redskap för lärande, rekreation, bearbetning av medvetna och omedvetna intryck”. Här ser jag tydligt ambitioner på den rationella koden som fokuserar på den enskilda individens personliga utveckling. Fenomenologin speglas tydligt i citatet ”I

musikämnet sätts denna musikerfarenhet in i ett nytt och bredare sammanhang. Detta ger fördjupad kompetens att analysera och värdera musikupplevelser, se ämnesövergripande samband och kulturella skillnader samt att själv bli aktiv i ämnet genom eget musicerande och skapande”. Så som jag tolkar det är syftet i Lpo94 att utveckla elevernas förmåga att röra sig mellan delarna och helheten, att kunna använda sina kunskaper till att dra egna slutsatser. I Lgr2011 finns målformuleringar kring hur elever ska utveckla sin kreativitet som passar in i en progressivistisk kod.

6.2.2 Läraren och eleven – förändrade roller

Det första som skrivs i Lgr69 betonar känslomässiga värden, såsom att elevens liv ska berikas, och att eleven ska få en personlig musikupplevelse. Å ena sidan känns Lg80 mer riktad direkt till lärare, då den börjar med att uttrycka att alla elevers egna förutsättningar och behov skall bli mötta. Å andra sidan uttrycker språket på ett direkt sätt vad som förväntas av eleven med formuleringar såsom ”eleven skall sjunga visor...” och ”eleven skall utföra...” (Lg80). I Lgr69 står det ”praktisk erfarenhet av såväl vokal som instrumental musik”, men i Lg80 finns det inte uttryckt på samma sätt. Där står bara att ”Undervisningen syftar till att få eleverna att använda flera av musikens uttrycksmedel samt vårda röst och tal”.

Detta återkommer dock som första punkt i ”mål att sträva mot” i Lpo94: ”Skolan skall i sin undervisning i musik sträva efter att eleven – utvecklar kunskaper på instrument och i sång...” Där jag upplever att Lpo94 betonar skolans ansvar att se till att eleven lär sig förs vi i Lgr11 tillbaka till att det är elevens ansvar att tillägna sig kunskap, bara skolan ”erbjuder möjligheten”. Om man växlar läsarroll här (Holmberg, Karlsson & Nord, 2011) kan meningen tolkas som en tjänst som erbjuds eleven. Jag ser det som att Skolverket vill göra både läraren och eleven till subjekt, så att ingen kan läsa texten som ett passivt objekt. Denna syn bekräftas i Nationella utvärderingen av grundskolan från 2003 (Skolverket, 2004). Där kan man läsa hur elevperspektivet har förändrats från att eleven ses som ett objekt till att vara ett subjekt. Detta dyker upp första gången i Lg80 där ”eleven ska” utföra olika moment. Uttrycket förändras i Lpo94 till att ”eleven ska kunna”.

6.2.3 Personlig utveckling

Lgr62 talar om att musiken i skolan skall ligga till grund för att eleven bättre ska kunna uppskatta och förstå musik, ur ett perspektiv som konsument. Lgr69 talar om att lusten att sjunga skall hållas levande och benämner sång som det naturligaste musikaliska uttrycket. Här tänker man sig ett aktivt musicerande i livet efter skolan. Hur detta fungerade i praktiken behandlas inte i denna uppsats, men tydligt är att man i Lg80 ansett det nödvändigt att understryka att alla ska ha möjlighet att medverka aktivt på lektionerna. Detta skall bidra till elevens personliga och sociala utveckling. I Lpo94 vill man att undervisningen ska ge eleven en sådan grund att hen själv kan utvecklas vidare på egen hand. Uttrycket i läroplanen är ”Skolan skall...sträva efter...”, och tillit till den egna sångförmågan nämns som ett viktigt mål. (Dock är det i Lpo94 som det står minst om sångteknik i övrigt.) Lgr11 är den första läroplanen som i målbeskrivningen för ämnet vill att eleven ska utveckla sin kreativitet i att själv skapa musik. För att sammanfatta kan man säga att läroplanerna, från att ha velat skapa framtida musikkonsumenter, har flyttat fokus till individens personliga utveckling, vidare till ett eget musicerande i kapacitet av förmedlare av ett befintligt arv, till att landa i individens skapande av egen musik som ett uttryck för kreativitet.

Styckena som i Lgr69 och Lg80 benämns som Huvudmoment har i Lpo94 ersatts av stycket Ämnets karaktär och uppbyggnad. I de äldre kursplanernas

huvudmoment beskrivs vad eleven ska ha gjort/deltagit i grundskolan. I Lpo94 beskrivs i uppnåendemålen vad eleven minst ska kunna.

6.3 Imperativ

Jag har i detta kapitel använt mig både av Svenska Akademiens Ordlista, SAOL, och Svenska Akademiens Ordbok, SAOB, för att få en fördjupad förståelse för ordens fulla innebörd. Det är här den strukturella textanalysen förekommer i störst utsträckning. Jag ville undersöka mina utvalda verbs s.k. "lexikon" (Hellspong, 2001).

I Lgr62 förekommer ordet "kan" i två olika avseenden. Där det skrivs om eleven syftar man till elevens kunskap, eleven ska kunna göra något. Till läraren uppfattar jag ordet nästan som ett erbjudande (Holmberg, Karlsson & Nord, 2011): "Sången kan anknyta till, stödja och ge liv åt andra ämnen" (Matrisen under Anvisningar Lgr62). Verbet "kan" kan alltså tolkas både som aktivt och som passivt, beroende på hur det används. Denna tvetydighet verkar vilja undvikas från och med Lg80, då det framöver inte förekommer, utan har ersatts av tydligt aktiva verb, som t ex "skall" och "sträva".

Jag sökte efter ordet "kan" i den betydelse den riktas till läraren, och valde betydelsen "vara möjlig". Men när verbet "kunna" riktas till en elev känns det naturligt att välja betydelsen "väl känna till något, vara väl insatt, hemmastadd i" (SAOB, 2014-03-15). Här upplever jag att tilltalet till eleven är en uppmaning i högre grad än till läraren. Det ställs krav på vad eleven skall kunna.

Med ordet "bör" väljer jag betydelsen "åligger" (SAOB, 2014-03-15). Här finner jag en tydlig uppmaning riktad till läraren (Holmberg, Karlsson & Nord, 2011).

"Kan" och "bör" upprepas i Lgr69, men ersätts i Lg80 av "skall". "Undervisningen skall låta eleverna uppleva glädje och gemenskap." (Matrisen, Mål Lg80), "Eleven skall sjunga..." och "Eleven skall utföra..."

"Skall" som kommer från "skola" har en mängd betydelser. Den enklaste att välja i detta sammanhang skulle naturligtvis vara "betecknande krav på ngn att i sitt handlande rätta sig efter en annan persons vilja l. efter ett bud l. en föreskrift o.d." (SAOB, 2014-03-15). Men om jag utgår från p-matrisen (Melin & Lange, 1995) passar denna betydelse: "betecknande att ngn måste göra ngt l. att ngt måste ske på grund av ett yttre tvång l. logisk nödvändighet" (SAOB, 2014-03-15). Detta "skall" kombinerar påstående och uppmaning, och ger uttryck för en principiell riktlinje. Intressant är att det genomgående är eleven som "skall", inte läraren.

I Lpo94 introduceras strävansmålen. I SAOL förklaras sträva med "att arbeta träget". Skolan fick "mål att sträva efter" och "mål att uppnå". Det förstnämnda skulle höja ambitionerna och skapa rymd och vision. Det sistnämnda var lägstanivån för den kunskap som skulle förmedlas. Ordet uppnå står det inte mycket om, det verkar förklara sig självt. "Eleven ska ges förutsättning" står det i Lgr2011.

FÖRUT-SÄTTNING.ssg 2] 2) till -SÄTTA 3; konkret(are): (nödvändigt) villkor (för ngt); äv.: grund, grundval; ofta, i sht i pl., i utvidgad anv. o. då äv. i fråga om person: nödvändig(a) l. erforderlig(a) egenskap(er) (för att fylla sitt ändamål resp. gå i land med ett arbete l. en uppgift).
(SAOB, 2014-03-15)

Detta är en mening som, om den läses av läraren, fungerar som en uppmaning. Om den dock läses av brukaren, det vill säga eleven, erbjuder den en tjänst. Det är ett exempel på hur språket effektiviserats, samma mening talar om två olika saker för två olika läsroller. Samtidigt som eleven bokstavligen erbjuds möjligheten, visar

det också på kravet på eleven som aktivt subjekt (Holmberg, Karlsson & Nord, 2011). En del av ansvaret att tillgodogöra sig kunskapen ligger i Lgr11 hos eleven.

6.4 Repertoar

I Lgr62 och Lgr69 beskrivs vad repertoaren ska bestå av noggrant och dessutom i extra bilagor. Jag upplever texterna som rörande, då man i Lgr62 betonar att det ska vara visor som eleverna tycker om, att deras lust att sjunga ska stärkas. Även om det sedan inte alltid skedde i praktiken visar det ändå på statens goda intentioner. I Lpo94 nämns inga repertoarförslag alls, och jag tolkar det som att det är helt upp till lärare och elever att bestämma. Lgr11 tar åter upp beskrivning som fokuserar på musikens traditionsbärande egenskaper. Där tycker jag mig se äldre värderingar återkomma, det handlar inte längre bara om vad eleven/läraren finner relevant, staten vill uttrycka vad som anses vara viktigt för samhället. Eleverna ska sjunga ”några av de vanligaste psalmerna”, vilket har visat sig krocka med skolans icke-konfessionella ställning. Det pågår en debatt, som verkar blossa upp varje vinter, om att psalmer inte borde sjungas överhuvudtaget i skolan (Lärarnas Tidning, 2013, december). På en skola där jag arbetade gjordes julavslutningen om till att inte innehålla något kristet alls.

Vidare står det i Lgr11 gällande högre stadier endast kortfattat om sång, som nämns likställt med spel och ackompanjering i ensembleform. Det är inte helt tydligt om körsång kan räknas till detta, men sång i ensembleform kallas ju ”kör”. Sedan står det att sång och spel ska övas med ”genretypiska musikaliska uttryck” i årskurs 7–9. Om jag skulle tolka att det gällde sången skulle det vara en stor utmaning röstmässigt även för mig som utbildad vuxen att sjunga rock på ett ”rockigt” sätt. Där antar jag att det är tänkt att jag som pedagog lär eleverna att använda sin röst på ett ansvarsfullt sätt.

6.5 Sångteknik

Från ren sångmetodik till röstvård

I Lgr62 och Lgr69 beskrivs utförligt hur läraren bör arbeta med elevernas röster, i bilagorna ges detaljerade exempel och övningar (tonlägen, uppdelning av pojkar/flickor). Läraren ska vara barnens klangliga förebild, entusiasmera eleverna, se till att alla utvecklas. Detta står det inget om i Lg80 och Lgr94. I Lgr11 finns som ovan nämnt ett kapitel om röst i kommentarmaterialet. Dock står det inget om hur sången ska läras ut, bara att eleven skall utveckla tilltro till sin förmåga att sjunga. Detta tolkar jag som att en förståelse av hur man lär ut sång förutsätts hos pedagogen. Jag ser en stor skillnad på ambitionen att eleven i Lgr62 ska utveckla en fri och frisk klang till att i Lpo94 ”kunna delta i unison sång”.

Sammanfattningsvis innehåller Lgr62 och Lgr69 en stor portion sångmetodik, i Lg80 nämns sångteknik eller röstvård inte alls, i Lpo94 står det bara att eleven i slutet av grundskolan ska kunna använda sin röst i sång. Lgr11 tar oss återigen tillbaka till uttrycket röstvård, och nämner även uppvärmningsövningar och kännedom om olika vokala uttryck såsom jojk och rap.

Enligt SAOB (2014-03-28) betyder röstvård ”vård av rösten som syftar till ett rätt användande av denna”. Om sångteknik står ”om ngns tekniska färdighet att sjunga”. Det första uttrycket kan inbegripa alla ljud som rösten gör, bara den inte tar skada. Det öppnar upp för kreativa tolkningar kring vad rösten kan användas till – tal, rop, sång och egentligen alla ljud som stämband och munhåla kan frambringa. Det passar in i Lgr11's direktiv om vad eleverna ska få lära sig. SAOBs uttryck ”rätt användande” antyder att det finns ett ”fel” sätt att använda rösten. I en tid när många världsstjärnor slagit igenom för att de har ett ”fel” sätt att använda rösten på, upplever jag uttrycket som gammalmodigt. Och SAOB är

mycket riktigt en historisk ordbok. I SAOL (2014-11-08) omnämns de båda uttrycken endast som substantiv. Tydligt är att fokus i kursplanerna flyttats från att eleverna ska kunna sjunga, d.v.s. hålla en fras och pricka tonen, till att ”ha kännedom” om hur man använder sin röst utan att slita på den.

6.6 Skapande

Skapande som kategori är i stort sett oförändrad över tid. Kursplanerna innehåller traditionella beskrivningar av improvisation, textskapande, hitta på egna variationer från ett givet material etc. Det står om ljudlek och ljudlaborationer, men dessa uttryck omfattar både sång, spel och teknik. I Lpo94 står det som ett uppnåendemål att eleven individuellt ska kunna skapa musik i elementära former. Detta skiljer sig från Lgr69 och Lg80 på två sätt. Dels på kravet att eleven skall kunna, i de två tidigare läroplanerna uttrycks att skapande ska ingå i undervisningen och att eleven skall ges möjlighet till detta. Dels nämns individen särskilt, Lgr69 och Lg80 nämner inte eleven specifikt på individnivå, och jag tolkar texterna som om eleven nämns i grupp, ”tillsammans göra melodier” (Lg80). Lgr62 ger konkreta exempel på vad man vill att eleven ska kunna, dock uttrycks det som att ”eleven kan” hitta på rytmiska mönster, variera melodier etc.

I min matris gjorde jag en kompromiss vad gäller läroplanen från 2011. Där slog jag ihop kategorierna ”skapande” och ”gehör” till en, då jag hade svårt att dela upp det korta och koncisa språket på dessa två kategorier. Där nämns imitation och improvisation tillsammans för låg- och mellanstadiet. Dessa uttryck faller naturligt under rubriken ”skapande”, men jag kopplar även samman dem med ”gehör”. Se nedan. För högstadiet anges utförligt att musikundervisningen skall innehålla både rytmisk och melodisk improvisation, samt att musikskapande ska ge i olika genrer. Vid första anblick blir jag skräm av texten och uppfattar läraruppdraget som svårt och på för hög nivå. Dock ger min gedigna utbildning mig snabbt ett antal möjliga scenarion där jag kan se fungerande och produktiva lektioner framför mig. Texten är riktad till mig som professionell, och som utbildad pedagog kan jag tolka den och se lösningar på mitt uppdrag. Detta ställer frågan – hur tolkar alla lärare som inte har flera års utbildning på musikhögskola detta moment?

Man kan med lite musikalisk talang och god vilja ta sig igenom de flesta momenten av det centrala innehållet, men jag tror att skapande och improvisation förutsätter en högre utbildning hos pedagogen.

Detta problem är högst verkligt, då Skolinspektionen i sin rapport från 2011 konstaterar:

Musikskapande är dock det som eleverna får minst möjlighet till i musikundervisningen. De musikskapande inslagen lyser med sin frånvaro vid många av de granskade skolorna. (Skolinspektionen 2011:5 s.27)

I musiklärarnas tidning ”Fotnoten” skrevs 2008 en artikel om Tommy Strandberg, som då hade kommit ut med en uppsats där han undersöker momentet ”skapande” i undervisningen. Hans undersökning sträcker sig följaktligen endast till Lpo94. Redan i 1946 års skolkommision kommer skapandet in i skolan, då man såg en stark koppling till demokrati och arbete i grupp. En mängd läromedel producerades under 60- och 70-talen, till skillnad från idag. I Strandbergs uppsats skriver han om tre olika synsätt på skapandet. Antingen ser man det som ren komposition, eller att spela andras låtar på sitt eget sätt, eller så ser man allt eleverna gör som skapande (Josephsson, 2008, 8 april).

6.7 Gehör

Liksom i kategorin Sångteknik har kraven sänkts avsevärt på både lärare och elever. Från tydliga anvisningar i hur läraren bör gå tillväga i olika geho­rsövningar till ett ord – ”imitation”. Enligt SAOL är synonymerna ”efterlikning” och ”efterbildning”. Detta stärker mig i min uppfattning att jag kan placera ”imitation” i geho­rsfacket, då imitation tränar geho­ret.

Lgr62 kräver att eleverna ska kunna ta melodiska och rytmiska diktat, känna igen olika intervall och tonaliteter. I Lgr69 är uttrycket något förvirrande i mina ögon. Eleven ska utföra geho­rsövningar som omfattar det grundläggande tonförrådet, i vår kultur betyder det tolv toner. Dessa tolv toner skapar all musik som vi i väst någonsin producerat, med visst undantag för naturtonskalan i till exempel folkmusiken. Därför blir det svårt att tolka formuleringar som ”gehørsövningar omfattande det grundläggande tonförrådet”.

Gehör nämns som en viktig del även i Lg80, i lågstadiet skall det melodiska och rytmiska geho­ret tränas, för att sedan kunna tillämpas i spel under mellan- och högstadiet. L94 betonar musicerandet som ämnets kärna, och menar att den musikteori som är relevant lärs ut i samband med spel. Termen ”gehör” används inte, men är underförstådd eftersom notläsning inte är ett krav.

Jag ser här utvecklingen av det koncisa språk som förutsätter ett professionellt kunnande i ämnet. Det minskade innehållet verkar också tyda på att momentet måste ha varit svårt att genomföra, antingen på grund av tidsbrist eller kanske för högt ställda krav på barnen?

6.8 Notläsning

Anvisningarna i Lgr62 är utförliga om vilka moment som ska ingå, med musikteori, gehör och notläsning blandat. Eleverna ska kunna nedteckna klingande rytmer i lågstadiet och de ska kunna läsa melodier som rör sig stegvis, förtecken och tonarter i mellanstadiet. I Lgr69 har jag inte hittat något om notläsning, i Lg80 nämns elevernas kännedom om enklare notvärden, och i Lpo94 kommer uttrycket ”blir förtrogen” – ett av de fyra ”f:en” som var hörnpelarna i den läroplanen. Syftet med termerna Fakta, Färdighet, Förståelse och Förtrogenhet var att vidga kunskapsbegreppet (Skolverket, 2002). Med förtrogenhet menas en kunskap som vi använder när vi bedömer något, den beskrivs som ”den osynliga delen på isberget”. För mig som inte är kunskapsteoretiker känns detta tämligen luddigt. Detta har ändrats i Lgr11 där det konkret står vad som ska ingå i det centrala innehållet av musikämnet. För denna kategori – notläsning – nämns musiksymboler och notsystem, noter, tabulatur, ackordbeteckningar och grafisk notation som centralt innehåll i undervisningen. Dock finns inget av ovan nämnda med som kunskapskrav i betygssättningen. Även gällande notläsning har både innehåll och språk skurits ner i läroplanerna över tid. Detta tolkar jag som att momentet inte fungerat praktiskt i undervisningen, precis som momentet ”gehör”.

6.9 Skolverket om skillnader mellan Lpo94 och Lgr11

I kommentarmaterialet till kursplanen i musik i Lgr11 står en ruta där skillnader gentemot den förra läroplanen beskrivs. Eftersom jag jämför texterna finner jag det relevant att ta med i denna uppsats. Där står att den nya läroplanen i grunden inte skiljer sig från den tidigare kursplanen i synen på ämnet musik. Dock har musik i Lgr11 fått ett eget existensberättigande och behandlas därför i första hand som en konstnärlig uttrycksform och kommunikationsform. Nytt är också ett tydligt

centralt innehåll, detta för att skapa likvärdig undervisning och bedömning för hela landet. Användning av digitala verktyg står med i både centralt innehåll och bland kunskapskraven, till skillnad från en tidigare, mer översiktlig formulering (Skolverket, 2011).

7. Diskussion

Allt du kan sjunga kan du spela

Jesper Lagström, slagverkspedagog

I denna del drar jag slutsatser av min textanalys, och reflekterar utifrån dem över sångens framtida roll i musikundervisningen i grundskolan. Vilka potentiella fördelar finns med att öka fokus på momentet sång?

Skolverkets texter bemödar sig om att vara sakliga. För varje ny läroplan har värdeladdade och svårtolkade uttryck städats bort. Musikämnet och musiklärarskapet har över tid fått en egen terminologi, och förförståelse förutsätts hos läsaren. Verben i ämnesbeskrivningen av musik går från att i Lgr62 och Lgr69 verka passiva och möjliga att dubbeltolka till att i de efterföljande kursplanerna bli aktiva och dynamiska, och ange tydliga förväntningar på utförande.

Anvisningar kring repertoaren har fluktuerat, från stamsånger och psalmer som har en anda sprungen ur moralisk läroplanskod, till elevens eget val, och nu har de rört sig tillbaka mot det mera traditionsbärande. Sångteknik ges stor plats i Lgr62 respektive Lgr69, men nämns knappt alls i Lgr80 och Lpo94. Lgr11 nämner röstvård och att eleverna skall undervisas om olika sångsätt.

Momentet ”skapande” beskrivs på ungefär samma sätt i alla kursplaner. Skolinspektionen anmärker dock på att många skolor inte får med detta moment i sin undervisning. Vad gäller ”gehör” har kraven sänkts avsevärt, men kvarstår dock i viss mån. Momentet har i Lgr11 uppgått i ”improvisation”, som involverar både gehör och skapande. Notläsning har i Lgr62 tydliga anvisningar, nämns inte i Lgr69–Lpo94, och återkommer i Lgr11 i det centrala innehållet för musikämnet.

Min slutsats är att musikämnets olika moment i Lgr11 idag spänner över ett sådant register att fördjupning är svårt att åstadkomma i den timplan som finns. Musiklärarna utformar sin undervisning efter sina egna specialkompetenser, och har man då inte sång som huvudfokus har den en tendens att hamna i skymundan.

I avsnittet ”Sång och hälsa, och sång i skolan” står att läsa om sångens positiva effekter på människans hälsa. För att förhålla mig så objektiv som möjligt sökte jag även efter negativa effekter av sång, men jag fann inga. Skolinspektionen vittnar om bristande lokaler, resurser och stora elevgrupper i musikundervisningen i grundskolan. Tidigare uppsatser med lärarintervjuer visar att momentet sång har fått stå tillbaka för instrumentspel. Det verkar som om tid inte finns till både sång och spel, lärarna tvingas välja. Som ett av hindren för sång nämns för stora grupper.

Det går inte att exakt säga i hur hög grad kursplanerna har följts från 1962 fram till idag. Utvärderingar har gjorts och utifrån dessa har man reviderat och förnyat innehållet. Göran Linde (2012) menar att en ny läroplan kan betraktas som en strävan efter att reformera skolans innehåll. Från mitten av 1960-talet och framåt är läroplansteorin mer empiriskt förankrad. Andra faktorer än de föreskrivna kursplanerna påverkar det faktiskt valda innehållet.

Språket i läroplanerna och kursplanerna har hittat sitt anslag i tilltal. Det adresserar utbildade professionella pedagoger, och förutsätter att vi musiklärare har kunskap

och förmåga att förverkliga de kunskapskrav som ställs. Och i en perfekt värld skulle vi det. Men hur ser det ut i skolorna? Om det enligt skolinspektionen inte är brist på det ena så är det brist på det andra. På ett sätt kan man tycka att det är självklart att vi måste vara principfasta och kräva att alla ska vara utbildade, att eleverna skall undervisas i halvklass, samt att det ska finnas en musikal och instrument till alla barn.

Idealisten i mig drömmer om att de styrande ska ta till sig av internationell forskning och lagstifta om detta. Realisten i mig tänker att vi kanske måste begränsa ämnet för att någon djupare och mer bestående kunskap ska kunna förmedlas. Liksom Susanne Ahlstrand, rektor och medlem i "Skolvåren", vill jag känna att det jag undervisar om är användbart för alla barn och unga vuxna.

Improvisation och skapande är enligt min åsikt moment som förutsätter stor kunskap hos pedagogen. Att förenkla och sammanfatta så att det passar elever i grundskolan är ganska svårt och kräver en hög nivå av förkunskaper. Vi går i Sverige mot en växande lärarbrist och jag har ingen aning om hur lång tid det kommer att ta att vända trenden. Jag säger inte att dessa moment skall bort, tvärtom tror jag att de har hög relevans för barnens intellektuella utveckling, men redan idag klarar många skolor bevisligen inte av att erbjuda dem i sin undervisning.

Min förförståelse grundar sig på flera års erfarenhet av undervisning i grundskola, av privatelever i sång, samt musikalisk ledning av vuxna körer. Jag är född in i en svensk-polsk medelklassfamilj där de klassiska bildningsidealerna och akademisk utbildning värderas högt. Min livsåskådning är humanistisk, jag är inte religiös i övrigt. Genom dessa glasögon sker min tolkning. Min tabell måste ses hermeneutiskt. Jag försökte strukturera texterna objektivt, men det är ändå jag som valt ut vilka delar av läroplanen som skrevs in i matrisen. Kanske är tabellen i sig den största behållningen. Jag är även nybörjare på textanalys. I slutet av mitt uppsatsskrivande såg jag fler ingångar till texten än i början, måhända är det en intressant tråd för någon annan att nysta i.

Bara under min korta lärarkarriär på sammanlagt fyra år ungefär, har jag redan hunnit undervisa i två läroplaner. Det kan kännas svårt att avgöra om mina resultat i min undervisning beror på att jag är ny eller på att läroplanen är ny.

Musik berör oss djupt, och känslan av misslyckande eller avvisande i musikundervisningen sätter djupa spår. Var och varannan gång jag presenterar mig som musiklektör för en äldre person får jag nästan med det samma höra en hjärtnipande historia om hur de ombads vara tysta i skolkören, eller inte fick vara med. Det är ett mycket effektivt sätt att tysta en människa. Sångrosten är en del av vårt allra innersta, och att våga dela den med andra, och njuta av den själv är något som förändrar oss i grunden. Om vi alla kunde få tid och ro att pröva den, leka med den, utveckla den, så tror jag att vi skulle finna mycket mod till att pröva annat. Men får vi då tid till detta i grundskolan? Som trenden ser ut håller musikämnet på att väga över till det instrumentala spelet. Detta i sig är inte fel, kanske känns det tryggare för barnen att få gömma sig lite bakom gitarr och trummor i en känslig ålder? Men vill vi verkligen som centrum för utbildning och uppfostran bara erbjuda eleven den enklaste vägen ut?

I ett sekulariserat Sverige verkar kyrkan spela mindre och mindre roll i den genomsnittliga svenskens liv. Sångstunder, barnkörer, kyrkokörer, konserter och musikaliska gudstjänster bleknar kanske i framtiden ur vårt kollektiva minne. Kulturskolan skärs ner, priserna för musikundervisning utanför skolan går upp och köerna till sånglektioner är långa. Teve och musikindustri formar barnens bild av hur och vad man sjunger. Snart är det obligatoriska skolsystemet den sista utposten. Vad kommer att hända med våra barns röster i grundskoleåldern?

För varje trend kommer en mottrend. Värderingar i samhället svänger mellan att sätta gruppen främst eller individen främst. Detta avspeglas i de dokument som ska styra den offentliga verksamheten. I Lgr11 är språket utarbetat så att en mening kan

ha betydelsen av en uppmaning till pedagogen, men samma mening kan betyda ett erbjudande om en tjänst som ska vara tillgänglig för eleven. Idag förväntas alla i skolan vara aktiva subjekt. Aktiva i att förmedla kunskap, och aktiva i att sträcka sig efter den och ta den till sig. På ett sätt önskar jag att det dröjer innan en ny läroplan görs, så att den nu existerande får etablera sig och börja leva. På ett annat sätt, och nu menar jag bara gällande musik, så stämmer inte visionen med den krassa verkligheten. Visst ska man bota sjukdomen och inte symptomen, men under tiden slussas barn efter barn ut ur grundskolan med en dimmig föreställning om vad musik egentligen är och kan vara.

Det verkar helt enkelt inte finnas tid och resurser, just nu, till alla moment som beskrivs i kursplanen för musik. Borde man kanske inte då hugga av en arm för att rädda kroppen? Man kunde minska antalet moment i musikämnet för att höja kvalitén och bereda plats för fördjupning. Vad är mer utvecklande för ett barn än att träna sin röst, att öva sig på att ta sin plats i världen? Strunta i musikhistoria och att lära sig om symfoniorkestern, och öva istället på att tala, sjunga, dramatisera, gestikulera, visa, uttrycka, dansa, på att finstämna det instrument du genom hela livet alltid kommer att bära med dig – du själv.

Utifrån min undersökning ser jag följande fördelar med att göra om musikämnet till *Röst och Sång* (eller *Röst och Rörelse*):

- Mer tid ges till fördjupning – istället för att försöka hinna med så många moment kan undervisningen fokusera på den egna rösten och kroppen.
- Det är billigt – alla har en egen röst.
- Det är relevant för ALLA elever oavsett framtida yrkesval – när man ska intervjuas, hålla föredrag eller presentera sig har man nytta av ett vårdat tal.
- Språkutveckling – kunskap i det egna modersmålet och andra språk kan fördjupas.
- Att hitta sin röst kan vara en källa till självförtroende och glädje.
- Sång- och rörelseövningar går att genomföra i helklass – det kan till och med upplevas som en trygghet att vara en av många när man sjunger. Mitt resultat pekar på att andra lärare är av en annan åsikt vad gäller gruppstorlek, men jag tycker ändå att sång är lättare i stor grupp än till exempel gitarr eller keyboard.
- För variation kan man blanda in drama- och rörelseövningar som utvecklar den sociala strukturen i gruppen, samt övar motorik och kroppskännedom.
- Jag tror att en begränsning av ämnet skulle frigöra mer tid till momenten ”skapande” och ”improvisation”, som ju går minst lika bra att genomföra med den egna rösten och kroppen.

Medan mitt arbete fortskred dök många följdfrågor upp. Några av dem kanske kan vara uppslag för vidare forskning och därför nämner jag dem här. Är det sångpedagoger och inte musiklärare som behövs i förskola och grundskola? Behöver musiklärare öka sin kunskap om barnrösten och dess utveckling? Finns det skadliga effekter av att inte besitta denna kunskap? Ska vi till och med ha sångpedagoger på dagis? Är det där de högst utbildade pedagogerna behövs, är det för sent att börja öva gehör vid sex års ålder? Ska musikämnet begränsas på något annat sätt – exempelvis till klaverspel? Vilka positiva effekter kan pianospel ha på hjärnans utveckling? Är det lättare att våga spela ett instrument än att våga sjunga? Även en fördjupad textanalys av enbart Lgr11 skulle vara intressant.

För att återknyta till citatet som inleder diskussionsdelen – det du kan sjunga kan du spela. Visst är det viktigt och roligt att barn får komma i kontakt med instrument, och att de får chansen att hitta något som tilltalar just dem. Men ska det

vara skolans uppgift? Om musikundervisningen erbjuder en gedigen röstträning och grundläggande förståelse för hur musiken är uppbyggd, då tror jag att många elever på egen hand skulle söka upp instrumentalspel, och då ha en god grund för att börja spela. Principen för övning är alltid den samma, och kan du nynna melodin du vill spela är den lättare att lära sig.

Om det är så att ”alla kan sjunga”, vad händer då med de professionella sångarna, undrar kanske somliga? Jag tror att kvalitén på dem kommer att höjas, ju mer tränad man är själv, desto mer uppskattar man någon som gör det riktigt, riktigt bra! Musiker älskar ju att själva gå på konserter, på samma sätt som aktiva idrottare njuter av att se andra tävla på hög nivå. Jag önskar att varje barn skulle få upptäcka det jag har upptäckt genom sången. Min vana att sjunga gör att jag vågar ta plats, jag känner att jag har en röst i samhället och jag är inte rädd för att tala i grupp i de mest varierande sammanhang. Kort sagt, finn din röst – och finn dig själv.

Källförteckning

Tryckta källor

- Benestad, Finn (1994), *Musik och tanke*. Studentlitteratur. Lund.
- Sandell, Elin & Klarström, Sofia (2010), *Sång i grundskolans senare år*. Examensarbete inom lärarutbildningen. Göteborgs Universitet.
- Fagius, Gunnel (Red.) (2007), *Barn och sång*. Studentlitteratur. Lund.
- Hellspång, Lennart (2001), *Metoder för brukstextanalys*. Studentlitteratur. Lund.
- Hellspång, Lennart & Ledin, Per (1997), *Vägar genom texten*. Studentlitteratur. Lund.
- Holmberg, Per, Karlsson, Anna-Malin & Nord, Andreas (2011), *Funktionell textanalys*. Finland.
- Johansson, Bo & Svedner, Per Olov (2001): *Examensarbetet i lärarutbildningen*. Uppsala.
- Larsson, Hans Albin (2011), *Mot bättre vetande*. Malmö.
- Linde, Göran (2000, 2012), *Det ska ni veta!* Studentlitteratur. Lund.
- Maltén, Arne (1997), *Pedagogiska frågeställningar*. Studentlitteratur. Lund.
- Melin, Lars & Lange, Sven (1986, 1995), *Att analysera text*. Studentlitteratur. Lund.
- Moberg, Anna (2012), *Musikundervisning i grundskolan*. Examensarbete 15 hp. Uppsala Universitet.
- Risberg, Ingrid (2011), *Från färdighetsträning till vokalt uttryck*. Examensarbete inom lärarutbildningen. Umeå Universitet.
- Skolverket (2004), *Nationella utvärderingen av grundskolan 2003*. Stockholm.
- Skolverket (2011), *Kommentarmaterial till kursplanen i musik*. Västerås.
- Skolverket (2011), *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Västerås.
- Skolverket & CE Fritzes (1998), *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet*. Västerås.
- Skolverket & Fritzes (2002), *Grundskolans kursplaner och betygskriterier*. Edita Västra Aros. Västerås.
- Skolöverstyrelsen (1969), *Lgr 69 – Allmän del*. Bröderna Lagerström. Stockholm.
- Skolöverstyrelsen (1969), *Lgr 69 – Musik*. Bröderna Lagerström. Stockholm.
- Sundgren, Gunnar (1996), *Kunskap och demokrati*. Studentlitteratur. Lund.
- Söderberg, Boel (1995), *I döda pedagogers sällskap*. Stockholm.
- Thurén, Torsten (1991), *Vetenskapsteori för nybörjare*. Malmö.
- Uddén, Berit (2004), *Tanke – visa – språk*. Studentlitteratur. Lund.

Elektroniska källor

Dagens Nyheter

<http://www.dn.se/nyheter/politik/inget-psalmforbud-under-skolavslutning/>
TT (Hämtad 2014-05-22)

www.dn.se 2007-02-19 "Barn behöver sjunga för livet"
Johanna Paulsson (Hämtad 2014-03-28)

<http://www.dn.se/nyheter/sverige/hemligheten-bakom-det-finlandska-skolundret/>
Lasse Mannheimer (hämtad 2014-11-08)

Den kulturella hjärnan

www.denkulturellahjarnan.se (Hämtad 2014-05-20)

Expressen

<http://www.expressen.se/halsoliv/sang-har-en-dramatisk-effekt-pa-hjartat/>
TT (Hämtad 2014-03-28)

Lärarnas Nyheter

<http://www.lararnasnyheter.se/forskolan/2013/03/16/korsang-gor-dig-friskare>
Anna-Karin Andersson (Hämtad 14-06-01)

<http://www.lararnasnyheter.se/lararnas-tidning/2013/12/16/psalmer-pa-avslutningen-kan-bli-tillatet>
TT (Hämtad 14-06-01)

<http://www.lararnasnyheter.se/pedagogiska-magasinet/2014/02/26/skolvaren-vill-fa-alla-ta-ansvar>
Per Bengtsson (Hämtad 2014-11-02)

<http://www.lararnasnyheter.se/fotnoten/2008/04/09/musiken-hantverk-skapande-process> Katarina Josephsson (Hämtad 2014-11-08)

<http://www.lararnasnyheter.se/pedagogiska-magasinet/2009/11/18/wow-factor>
Carl-Magnus Höglund (Hämtad 2014-05-22)

Musiklärarnas Riksförening

<http://www.mrmusik.nu/i/t11422027/halvklass>
(Hämtad 2014-05-31)

Skolinspektionen

<http://www.skolinspektionen.se/Documents/Kvalitetsgranskning/Musik/kvalgr-mugr-slutrapport.pdf>
Skolinspektionens rapport 2011:5 (2011)
Diarienummer 40-2010:362
Stockholm. (Hämtad 2014-11-08)

Skolverket

<http://www.skolverket.se/publikationer?id=135>
Skolverket (1997). *Bildning och kunskap*, särtryck ur Skola för bildning.
Stockholm. (Hämtad 2014-05-31)

Svenska Akademin

http://www.svenskaakademien.se/svenska_spraket/svenska_akademiens_ordlista/sa-ol_pa_natet/ordlista
(Hämtad 2014-11-08)

http://www.svenskaakademien.se/svenska_spraket/svenska_akademiens_ordbok
(Hämtad 2014-11-08)

Svenska Dagbladet

http://www.svd.se/kultur/utan-musik-gar-det-kappratt-at-skogen_8247370.svd

Jenny Leonardz (Hämtad 2014-05-22)

http://www.svd.se/opinion/ledarsidan/det-finska-skolexemplet_8442928.svd

Merit Wager (Hämtad 2014-11-08)

Wikipedia

https://sv.wikipedia.org/wiki/Pi%C3%A6_Cantiones

(Hämtad 2014-03-28)

Bilagor

Bilaga 1 – tabell över grundskolans läroplaner 1962-2011 med fokus på sång.
E står för ”elev” och L står för ”lärare”.

	1962			1969			1980	
	Åk 1-3	Åk 4-6	Åk 7-9	Åk 1-3	Åk 4-6	Åk 7-9	Åk 1-3	Åk 4-6
mål i musikämnet – med fokus på sång	Musikundervisningen skall berika elevens liv i och utanför skolan samt skapa förutsättningar för en personlig musikupplevelse --- undervisningen skall ge eleverna praktisk erfarenhet av såväl vokal som instrumental musik---			Undervisningen skall ge eleverna praktisk erfarenhet av såväl vokal som instrumental musik... ..Det naturligaste musikaliska uttrycks sättet är sången. Undervisningen bör därför i första hand inriktas på att genom hela skoltiden hålla lusten att sjunga levande. Allmänna synpunkter: Elever med goda vokala förutsättningar uppmuntras att delta i körsång och i vissa fall i solosång.			Undervisningen syftar till att få eleverna att använda musikens olika uttrycksmedel samt vårda röst. Undervisningen skall låta eleverna uppleva glädje. Den skall ha en sådan utformning att den ger eleverna möjlighet att medverka aktivt. Den skall därigenom bidra till elevernas personliga och sociala utveckling.	
Vanligaste imperativ	L kan, L bör, E kan			kan, bör			E skall	
repertoar	Barnvisor, enkla sånglekar, koraler. Stamsånger (åk3) Visor som eleverna tycker om. Skapa ett gemensamt utgångsläge. L ska skapa utmaning för alla E.	Sånger och folkvisor från olika länder, stamsånger, koraler och kanon. Tvåstämmig sång, L kan sjunga en stämma E den andra...Rytmsiskt och melodiskt tilltalande visor stärker deras lust att sjunga.... kvalitetskrav. Även modern, samtida musik.	Åk7:Unisona och tvåstämmiga sånger, även på främmande språk, samt stamsånger. Åk8-9:Unisona, två- och flerstämmiga sånger delvis i anslutning till läsning av svensk lyrik. Solosång, körsång.Delar ur den svenska mässboken. Stamsånger	Visor med anknytning till barnens föreställningsvärld. Koraler och kyrkvisor. Sånglekar.	Unisona och flerstämmiga visor av olika karaktär och tonalitet. Koraler och kyrkvisor. Kanon och annan flerstämmighet. Pentatoniska melodier anses ha en naturlig plats, och även kyrkoton och moderna tonaliteter nämns.	Sång och spel i samverkan och som skilda aktiviteter. Talkör (för att hjälpa målbrottet) Enkel tvåstämmighet – pojkar, flickor.	E skall sjunga visor och sånger som anknyter till deras intressen, till olika temaområden i skolarbetet och till vuxenvärlden. Leka med rytm i ord och meningar, talkörer och ramsor. Dramatisera sånger, berättelser mm med ljud och rörelse.	Sjunga sånger och visor såväl svenska och nordiska som sånger och visor från andra länder och världsdelar. Sjunga sånger och visor som anknyter till deras vardag och till olika temaområden. Ramsor och ordlekar.
sångteknik	Röstvård och artikulation, frasindelning. Anpassa tonomfång.Uppmärksamhet bör ägnas åt barnens sångställning, andning, tonansats och artikulation. L eller duktig elev är föredöme. Textuttal vid sång bör överensstämma med riksspråket. Viktig förutsättning att L kan skapa trivsel och avspänning.	Röstvård och artikulation. E ska känna att de gör framsteg.	Åk7:Röstvård med särskild hänsyn till målbrottet. Åk 8-9:Röstvård. m möjligt bör pojkar och flickor delas upp. Om delning ej går bör sångerna utföras i olika tonlägen för att passa så många som möjligt.	Röstvård.-Villkor för ett mjukt och avspänt sångsätt är att L kan skapa trivsel och positiv arbetsmiljö.--Det är av vikt, att L observerar enskild E röstutveckling. Detta gäller även talrösten. Elever med röstskador och taldefekter bör skickas till specialist. Pressade och alltför lågt liggande röster kan förbättras och utvecklas genom enkla kombinerade röst- och gehörövningar. Detta bör ske individuellt eller i smågrupper.	Pga skilda röstlägen och varierande röstomfång hos E, bör hänsyn tas vid val av sångrepertoar och tonart.Lämpligt att transponera sångerna till olika tonarter.. Uppmärksamhet bör ägnas åt barnens hållning, andning, tonansats, resonans och artikulation Tonbildningsövningar		Studera sånger och instrumentalstycken med inriktning på karaktär, spänning-avspänning, klang utförande m m.	
skapande	Enkel improvisation i sång spel och rörelse. E kan hitta på rytmiska mönster. E kan utveckla variationer på inlärd musik. I exempel anges att E själva kan hitta på text och melodi. "Skapande" som rubrik faller bort efter lågstadiet, men förväntas utgöra ett permanent inslag skoltiden ut.			Enkel improvisation. Ljudupptäkter och ljudskapande. Varierande av ett givet material.	Olika former av musikaliskt skapande i sång, spel, rörelse och dramatisering. Ljudlaborationer.	Improvisation och fri musikalisk-dramatisk gestaltning. Ljudlaborationer.	E ska få möjlighet att fantisera i fria rörelser, improvisera egna danssteg,tillsammans göra melodier och skriva texter	arrangera egna eller andras texter såsom dikter, ramsor m m till röst- och ljudkompositioner.

gehör	lakttagelser av tonhöjd, melodi, takt och rytm. Rörelsevisor och lek i syfte att utveckla känslan för takt och rytm. Rytinstavelser, rim, ramsor, diktat. Lyssna efter tonhöjd. Do Re Mi.	Melodiska och rytmiska gehörsövningar och diktat.	Åk7: Olika tonaliteter. Intervall. Åk8-9: Enkla harmoniska funktioner. Diktat...	Gehörsövningar omfattande det grundläggande tonförrådet och de vanligaste notvärdena		Gehörsövningar	E skall utföra enkla rytm- och rörelseövningar... E skall träna det melodiska och rytmiska gehöret.	E skall utföra rytm- och rörelseövningar ...spel på instrument, gehörsmissigt eller efter enklare noter
notläsning	Förberedande melodiläsning....Efter hand förtrogenhet med durskalan samt med grundläggande notvärden och pauser. Teckna ner klingande rytmer, utföra noterade rytmer. Tonnamn, notutseende.	Melodiläsning i melodier med stegvis rörelse och enkla språng. Notvärden, notnamn, förtecken och tonarter.	Melodiläsning. Åk8-9: ...melodiläsning, eventuellt i samband med två- eller flerstämmig sång.				E skall spela rytmorkester, dels bundet till enklare notvärden	
anvisningar, med fokus på sång, förkortade och utvalda formuleringar ur läroplanerna	-Undervisningen bör inriktas på att hålla sånglusten vid liv. En förutsättning är en engagerad lärare. Sången kan anknyta till, stödja och ge liv åt andra ämnen. Sång och musik bör genomsyta skolans verksamhet. Viktigt att L har kontakt med E vid inläring. För ett gott resultat krävs ett eggande och fantasifullt arbetssätt, humor och tålmod. L ombeds ha förståelse för tonåringar och anpassa sin undervisning för att motivera E. Åk 9: L föreslås dela upp E efter deras förutsättningar. (sångligt menat)		L bör hålla sånglusten vid liv hos E. L uppmanas till att repertoaren ska vara meningsfull och aktuell för E. Aktuella och attraktiva texter. Anpassat tonomfång. L kan gärna sjunga svårare sånger för barnen. Viktigt att L ser enskild E. L eller duktig elev klanglig förebild.		-Målbrottstiden fordrar, att L ägnar särskild uppmärksamhet åt Es röstutveckling. Sången ses som ett bra hjälpmedel för att överbrygga målbrottsproblem. L eller duktig E är klanglig förebild. L bör alltid övervaka, att eleverna sjunger med god tonbildning. Inte minst gäller detta, då sång och spel kombineras.			

	1994 (2000)		2011		
Åk 7-9	Åk 1-5	Åk 6-9	Åk 1-3	Åk 4-6	Åk 7-9
vända flera av och tal. idje och gemenskap. alla möjlighet att elevernas	Skolan skall i sin undervisning i musik sträva efter att eleven - utvecklar kunskaper på instrument och i sång som en grund för musicerande enskilt och i grupp och för fortsatt självständig vidareutveckling i musik, -utvecklar tillit till den egna sångförmågan och blir medveten om dess utvecklingsmöjligheter och sociala betydelse		...Genom undervisningen ska eleverna ges möjlighet att utveckla kunskap att använda röst.../...Undervisningen ska ge eleverna både möjlighet att utveckla en tilltro till sin förmåga att sjunga och spela och ett intresse för att utveckla sin musikaliska kreativitet./...Genom undervisning i ämnet musik ska eleverna sammanfattningsvis ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att: spela och sjunga i olika musikaliska former och genrer, skapa musik...		
	sträva, uppnå		L ska ge förutsättning, genom undervisning ska E få...		
sjunga sånger från skilda tider och genrer med skiftande innehåll och karaktär, även dagsaktuella sånger.	Vokalt och instrumentalt musicerande utgör ämnets kärna.		Musik som knyter an till elevens vardagliga och högtidliga sammanhang, däribland nationalsången och några av de vanligaste psalmerna, samt inblickar i svensk och nordisk barnvisetradition.	Sång, melodispel och ackompanjemang i ensembleform i olika genrer.	Sång, melodispel och ackompanjemang i ensembleform med genretypiska musikaliska uttryck.
	I slutet av det femte skolåret: Eleven skall -kunna delta i unison sång och enkla former av melodi- rytm och ackordspel.	I slutet av nionde skolåret: Eleven skall - kunna använda sin röst i unison och flerstämmig sång.		Röst- och hörselvård vid musikaliska aktiviteter, till exempel uppvärmningsövningar. Rösten som instrument för olika vokala uttryck, till exempel sång, jojk och rap.	Röstvård, hörselvård och orsaker till att musiklyssnande och musicerande kan bidra till hörselskador samt hur hörselskador kan förebyggas.
göra ljudkompositioner med instrument, röster och andra ljudkällor.	I slutet av det femte skolåret skall E individuellt och tillsammans med andra kunna skapa musik i elementära former	I slutet av nionde året skall E kunna använda musik, text...i skapande och improvisation för att gestalta tankar och idéer	Imitation och improvisation med rörelser, rytmer och toner.Enkla former av musikskapande, till exempel med utgångspunkt i text eller bild.	Imitation och improvisation med röst och instrument, rytmer och toner.	Rytmisk och melodisk improvisation till trumkomp, ackordföljder eller melodislingor med röst och instrument. Musikskapande i olika genrer, till exempel visor, ljudkompositioner och låtar.

spel på instrument, inlärt på gehör eller efter noter	Vokalt och instrumentalt musicerande utgör ämnets kärna. Såväl det enskilda som det gemensamma musicerandet bygger upp kunskaper inom grundläggande begrepp som melodi, metrik och harmonik samt om sambanden mellan dessa.				
	Målet är att E blir förtrogen med musikens form, struktur, skriftspråk...		Musiksymboler, bilder och tecken.	Musiksymboler, grafisk notation, noter och ackordbeteckningar.	Musiksymboler och notsystem, noter, tabulatur, ackordbeteckningar och grafisk notation.
	Musicerande och musikskapande i grupp är ämnets centrala samarbetsform...Kreativitet, att se samband samt utveckling av personlig och estetisk medvetenhet betonas. Musiken ses som personlighetsutvecklande och som en port till lärande i andra ämnen.		Ur kapitlet "Röst": ...det är viktigt att eleverna utvecklar tilltro till sin förmåga att sjunga... E ska ges möjlighet att utforska och använda sin röst i olika uttryck och sammanhang... Sjunga och sång skall då förstås som att de även innefattar olika vokala uttryck...		

Kungl. Musikhögskolan
i Stockholm
Royal College of Music
Valhallavägen 105
Box 27711
SE-115 91 Stockholm
Sweden

+46 8 16 18 00 Tel
+46 8 664 14 24 Fax
info@kmh.se
www.kmh.se